

GYVIEJI ARCHYVAI

Dzūkiškos būties ir buities trupmenos

Varėnos viešojoje bibliotekoje rašytojas Romas Sadauskas pristatė trupmenų poemą „Sudzievuliu“, kalbėję apie dzūkišką tarmę ir savo paties gyvenimą

„Kodėl aš noriu rašyti dzūkiškai? Ogi todėl, kad žemaičiai turi savo raštiją – Žemaitė, Motiejų Valančių žemaitiškai išleido, turi ir šiandien nemažai žemaitiškai rašančiųjų. Aukštaičiai Antaną Baranauską tarmiškai išleido. Dzūkai to neturi. 1936 metais Julius Būtėnas išleido knygelę „Sciklinės gonkos“. Ilgai jos ieškojau, jokiaje bibliotekoje neradau. Vinco Krėvės pirmas „Šiaudinės pastogės“ variantas buvo parašytas dzū-

kiškai, tačiau kalbininkas Jonas Jablonskis autorių subarė, kam jis skaldo Lietuvą. V. Krėvė numojo ranka ir paliko apsakymus kalbininkams taisyti. Tačiau kur nors rankraščiai turėtų būti, jei dzūkai būtų tokie atkaklūs kaip žemaičiai, jie išleistų V. Krėvę dzūkiškai“, – pasakojo R. Sadauskas.

Rašytojui, pabėgus iš Druskininkų į Demeniškių kaimą, esantį netoli jo gimtinės, atgijo vaikystės prisiminimai, kilo noras juos papasakoti, bet yra dalykų, kuriuos gali perteikti tik gimtosios tarmės žodžiai, todėl Romas ėmėsi dzūkiškų tekstų. Dienos šviesą išvydo apylinkmė proza „Raišas gyvenime“, „eilraščių rinkinys „Diemeniškių obsenas“, trupmenų poema „Sudzievuliu“.

„Tūlam iš mūsų žodis

trupmena primena matematiką, o Dzūkijoje, tarp Veisiejų ir Seirijų, šis žodis reiškia trupinį arba gurinį. Iš tokių buities ir būties trupmenų ir gimė poema „Sudzievuliu“, – patikslino autorius. Knyga – tikras paminklas dzūkų tarmei, bet ne viso krašto, o būtent tų vietovių, iš kurių yra kilęs Romas Sadauskas, kuri skambėjo jo tėvų lūpose, kurią jis pirmą kartą išgirdo. Šią knygą autorius vadina gyvenimo knyga: „Galbūt rašiau ją visą gyvenimą. Gal net savo motinos iščiose pradėjau, ten, kur pirmą kartą išgirdau savo gimtąją tarmę“. Autoriui neramu, kad tarmė prapuls užmarštin: „Bet aplinkiniai žmonės šneka ne taip, kaip iš motinos lūpų girdėjo, o kaip televizorius moko. <...> Sykiu su tarme, taja iščių byla, prapuola ir mūsų tapatybė, dzūkais liekame tik iš dalies, kaip ano krašto gyventojai... O gal dar ne vėlu? ...niekas, o niekas daugiau, cik dzūkas su dzūku susikį ir išiskirdami, tep logadniai neacisveikina – Sudzievuliu...“

Rašytojui tenka pripažinti, kad knyga pasirodė įdomesnė žemaičiams, o ne jo kraštiečiams ir skiria leidėjams tokią padėką: „Dėkavodamas šią knygelę išleisti

padėjusiems žemaičiams autorius nepraranda vilties, kad ji ir dzūkams nebus kas trūkškalas akin...“

Romui Sadauskui norėtųsi, kad krašto atminimo išsaugojimas rūpėtų ne tik jam ir dar saujelei žmonių, bet ir valdžios atstovams. Rašytojas prisipažįsta, kad yra gavęs Ievos Simonaitytės, Žemaitės, Juozo Paukštelio, Dionizo Poškos literatūrinės premijas, o Vinco Krėvės, deja, ne, nors jam atrodo, kad įsteigti tokią premiją jau seniai reikėjo. Visi iki šiol daryti žygiai nedavė apčiuopiamų rezultatų, bet būrelis entuziastų neplanuoja pasiduoti, atvirščiai, jaučiamas ryžtas siekti, kad tokia premija būtų įsteigta.

Nemokančiam dzūkiškos tarmės sunku įveikti poemos trupmenas, tenka pavargti, kol raides sudėlioji, lyg iš naujo mokytumėsi kalbos, o paskui dar reikia ir mintį suprasti. Čia klausytojams gelbėjo Varėnos viešosios bibliotekos darbuotoja Renata Česnulevičienė. Skaitovės lūpose atgijo eilės, žodžiai įgavo prasmę.

Daiva ARMONIENĖ
Varėnos viešosios bibliotekos metodininkė

R. Sadauskas

Šv. Jokūbo kelyje – ir mūsų rajonas

Šį pirmadienį į Briuselį išvyko gausi Lietuvos savivaldybių delegacija, kurioje – savivaldybių, įsijungusių į Lietuvos Šv. Jokūbo kelio savivaldybių asociaciją, atstovai bei nevyriausybinės organizacijos – Šv. Jokūbo kelio draugų asociacijos – vadovai

Vizito tikslas – susipažinti su Europos Parlamento struktūra, tikslais, darbo specifiką, taip pat susipažinti su per Lietuvą besidriekiančių Šv. Jokūbo piligrimų kelių infrastruktūros plėtros, regioninio bendradarbiavimo programomis, ES sukaupta gerąja praktika, finansavimo iš ES biudžeto galimybėmis. Delegacija, kurioje yra ir Varėnos rajono Ekonomikos ir turizmo skyriaus vyr. specialistas Emilis Tamošiūnas, į Briuselį vyksta Europos Parlamento narės dr. Laimos Andriukienės iniciatyva ir kvietimu.

Portugalijoje vykusios Europos Šv. Jokūbo kelio federacijos generalinės asamblėjos šių metų birželio 3-ąją Lietuva buvo priimta į šią federaciją, tapo jos visateise nare, o Lietuvos Šv. Jokūbo kelio savivaldybių asociacijos prezidentas, Panevėžio meras Rytis M. Račkauskas – Europos federacijos viceprezidentu. Sprendimas dėl Lietuvos narystės Europos Šv. Jokū-

bo kelio federacijoje priimtas vienbalsiai. Generalinėje asamblėjoje Lietuva atstovavo Europos Parlamento narė dr. Laima Andriukienė, Šv. Jokūbo kelio draugų asociacijos nariai B. Nenortaitė, R. Zygmantaitė ir D. Varnas bei R. Račkauskas.

Kartu su Lietuva federacijos narėmis tapo Vokietija ir Lenkija, tuo būdu Šv. Jokūbo keliai, per Lietuvą vedantys į Santiago de Compostela, toliau tęsis Lenkijoje ir Vokietijoje ir jungsis su Prancūzijos, Portugalijos, Italijos ir, žinoma, Ispanijos Šv. Jokūbo piligrimų keliais.

Asamblėjos dalyviai vienerių metų kadencijai išrinkto naują Europos Šv. Jokūbo kelio federacijos prezidentę, kuria tapo Portugalijos atstovė A.R. Dias, ir viceprezidentus, aptarė pasirengimą Europos Tarybos kultūros kelių kongresui, šių metų spalio pabaigoje vykusiame Vilniuje.

Lietuvos Šv. Jokūbo kelio savivaldybių asociaciją šių

metų gegužės 31 d. įsteigė devynios mūsų valstybės savivaldybės: Kauno miesto, Panevėžio miesto ir rajonų: Alytaus, Kaišiadorių, Kalvarijų, Kretingos, Lazdijų, Marijampolės ir Varėnos. Šios asociacijos prezidentu ketverių metų kadencijai tapo Panevėžio miesto meras R. Račkauskas, valdybos pirmininku išrinktas Alytaus rajono savivaldybės meras Algirdas Vrubliauskas.

Per Lietuvą driekiasi penki Šv. Jokūbo piligrimų keliai, keturi tarptautiniai: Žemaitijos – Karaliaučiaus, Šiaulių, Kauno, Vilniaus ir vienas vidaus kelias – Šv. Jokūbo žiedas, jungiantis visas vienuolika Lietuvoje esančių Šv. apaštalo Jokūbo bažnyčių. Šiais metais lietuviškųjų Šv. Jokūbo kelių ambasadoriais tapo didelis būrys Lietuvos jaunimo: gimnazistai, studentai, jauni profesionalai, moksleiviai, ku-

Varėnos r. Ekonomikos ir turizmo skyriaus vyr. specialistas E. Tamošiūnas

rie dviračiais ar pėsčiomis įsijungę į jaunimo akciją „Šv. Jokūbo kelio estafetė“.

Birželio 1 d. Lietuvos Vyriausybė taip pat priėmė ilgai lauktą sprendimą – Vyriausybės nutarimą dėl Šv. Jokūbo kelio per Lietuvą, kuriuo reglamentuojamas piligrimų kelių Lietuvoje žymėjimas, pabrėžiama informacijos apie lietuviškuosius Šv. Jokūbo piligrimų kelius sklaidos Europoje svarba, įvardinti numatomi atlikti darbai ir atsakingos institucijos. Nutarimo priede – 32 šventovių sąrašas, parengtas kartu su Lietuvos vyskupų konferencija.

MŪSŲ INF.

Tautinio atgimimo pradininkas

Jonui Basanavičiui – 165

Varėnos viešosios bibliotekos skaitytojų aptarnavimo skyriuje (1 a.) veikia spaudinių paroda, skirta dr. Jonui Basanavičiui, ryškiausiajam XIX a. pabaigos tautinio atgimimo pradininkui, pirmajam laikraščio „Aušra“ redaktoriui, vienam svarbiausių valstybės nepriklausomybės siekėjų, gydytojui, tautosakininkui, antropologui, publicistui, visuomenės ir kultūros veikėjui, lietuvių tautos patriarchui

Jonas Basanavičius gimė 1851 m. lapkričio 23 d. Ožkabalių kaime, Bartninkų valsčiuje, Vilkaviškio apskrityje, pasiturinčių vietos ūkininkų šeimoje. Lankė Lukšų pradinę mokyklą. Baigęs Marijampolės gimnaziją J. Basanavičius norėjo siekti aukštojo mokslo, tačiau Lietuvoje tai buvo neįmanoma, nes Vilniaus universitetas buvo uždarytas dar 1832 m. Po ilgų ginčų ir įkalbinėjimų šeima suteikė materialinę paramą ir išleido jaunuolį į Maskvą. Maskvoje J. Basanavičius įstojo į istorijos-filosofijos fakultetą, kuriame 1873-1874 m. klausėsi viduramžių, naujųjų amžių bei Rusijos istorijos, rusų literatūros istorijos, lyginamosios kalbotyros ir kt. paskaitų. Supratęs, jog savame krašte mokytojauti negalės, 1874 m. rudenį perėjo mokytis į medicinos fakultetą. Jau tada J. Basanavičius paniro į lietuvių kultūros tyrimus. 1879 m. baigęs universitetą Jonas Basanavičius darbo Maskvoje negavo, teko bristi į skolas. Užklupus finansinėms problemoms ir ėmus šlubuoti sveikatai, jis išvyko į Bulgariją. Apsistojo Lome, kur pradėjo dirbti ligoninės vadovu. Turėdamas pastovų pragyvenimo šaltinį, ėmė rūpintis lietuviybės reikalais. Vedamas šio tikslo, palaikė glaudžius ryšius su tautiečiais, išsibarsčiusiais po visą Europą. 1882 m. trumpam grįžęs į Lietuvą, inicijavo lietuviško laikraščio „Aušra“ pasirodymą ir netrukus išvyko į Prahą. Vedė Čekijos vokiečių Gabrielę Eleonorą Mohl. Apsistojęs Elenos mieste pradėjo dirbti gydytoju. Čia nepamiršo ir kultūrinės veiklos – „Aušroje“ ir jos kalendoriuose atspausdino apie 70 straipsnių. Šiuo gyvenimo laikotarpiu J. Basanavičius aktyviai rašė į lietuvišką periodiką, skelbė folkloristikos studijas. Lietuvių tautos patriarchas mirė 1927 m. vasario 16 d. J. Basanavičius palaidotas Rasų kapinėse.

Spaudinių parodoje: istorinės dokumentikos knyga „Tautos ažuolynas“, skirta nepaprastam 1989 m. balandžio 1 dienos įvykiui. Tą dieną šimtų žmonių iš visos šalies valia J. Basanavičiaus tėviškėje Ožkabaliuose gimė Lietuvos Tautinio Atgimimo Ažuolynas. Autoriai rašo, kaip kilo sodinimo idėja, kaip Ažuolynas augo, brendo ir koks jis dabar. Žinomi mokslininkai, etnologai, filosofai ir istorikai aptaria Ažuolo, kaip sakralinio lietuviams medžio, reikšmę Lietuvai kovojant už laisvę ir tautos išlikimą. J. Rudzevičius knyga „Ten gimė, augo dr. Jonas Basanavičius“ – tai studija apie dr. J. Basanavičiaus pasaulėjautos genezę. A. Nezabitauskio monografija „Basanavičius“ skirta 150-osioms Lietuvos atgimimo Patriarcho metinėms; 2009 m. išleistoje knygoje „Mano Tėvynė – prie jo širdies“ – Gabrielos Basanavičienės dienoraštis ir laiškai; dvi A. Visockio knygos: „Bulgarija; Basanavičius; Lietuva“ ir mokiniams skirta „Jonas Basanavičius“. Besidomintieji istorija parodoje suras Lietuvos istorijos draugijos Čikagoje 1989 m. perleista 1889-1891 m. Tilžėje spausdintą „Varpą“: literatūros, politikos ir mokslo mėnesinį laikraštį ir kitus spaudinius. Svarbi Jono Basanavičiaus veikla susijusi su tautosakos rinkimu ir pateikimu. Išleista 15 tomų daktaro J. Basanavičiaus surinktų pasakų, sakmių, dainų, straipsnių ir studijų. 1997 m. išleista J. Basanavičiaus „Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija“, vertinga kaip iškilios asmenybės autobiografija bei atspindi daug anuomet besiformavusios bendrinės lietuvių kalbos ypatumų ir pan. „Aukščiau jau buvo sakyta, kad dr. J. Sauerweinas, gerai lietuviškai mokėdamas ir pamylėjęs lietuvių kalbą, atvyko Lietuvon ir, radęs simpatiją žmonėse, ėmė čia dažniau lankytis“, – taip rašo J. Basanavičius savo knygoje „Medega d-ro Jurgio Sauerweino biografijai“. „Sauerweino biografijos knyga yra bene ilgiausiai Basanavičiaus brandintų minčių ir pastangų rezultatas“, – šios 2001 metais išleistos knygos įžangoje pabrėžė profesorius Domas Kaunas. Kviečiame!

Renata ČESNULEVIČIENĖ
VB skaitytojų aptarnavimo sk. bibliotekininkė